

Bogaard, C. G., Vlierden, M. van, *Huismusea in Nederland. Kasteel-Museum Sypesteyn en het ontstaan van verzamelaarshuizen in Nederland (ca. 1870-1930)* (Zwolle/Loosdrecht: Waanders/Van Sypesteyn-Stichting, 2007, 223 blz., €23,95, ISBN 978 90 400 8273 3).

Nederland telt acht museale verzamelaarshuizen, waarvan kasteel-museum Sypesteyn in Oud-Loosdrecht er één is. De zeven andere staan alle in de stad: museum Willet-Holthuysen in Amsterdam, Museum Paul Tétar van Elven en Museum Lambert van Meerten in Delft, Simon van Gijn – museum aan huis in Dordrecht, Museum Mesdag en Museum Bredius in Den Haag en museum Bisdom van Vliet in Haastrecht. Al deze musea ontstonden in de in dit boek beschreven periode tussen 1870 en 1930, meestal na de dood van de laatste bewoner van het huis c.q. eigenaar van de verzameling. De namen geven al aan met welke categorie we meestal van doen hebben: welgestelde, gezeten burgers of succesvolle schilders uit het laatste deel van de negentiende eeuw, die hun verzamelingen tot hun dood bijeen wilden houden en intact wilden houden voor het nageslacht. Niet hun eigen nageslacht, wel te verstaan: dikwijls gaat het om kinderloze erflieden die hun verzameling aan de gemeenschap nalieten, al dan niet met strenge bepalingen over de wijze van exposeren, de binding aan het huis van de verzamelaar of over aspecten van verwerving en afstoting. Het is een uitstekend idee geweest een publicatie te wijden aan het Nederlandse ‘huismuseum’ of ‘verzamelaarshuis’, dat pas onlangs als bijzondere museale categorie is erkend.

Centraal in dit boek staat kasteel-museum Sypesteyn, waar de beide auteurs van dit zeer fraai uitgevoerde en inzicht verschaffende boek werkten of werken. Tegelijkertijd is Sypesteyn misschien wel de vreemdste eend in de bijt van de Hollandse huismusea. De huidige vorm van kasteel Sypesteyn is immers grotendeels ontsproten aan de obsessieve fantasie van de man die achter de heroprichting van het huis en achter de opbouw van de verzameling zat. Henri van Sypesteyn heeft zich zijn hele leven beijverd om zaken die verband hielden met zijn voorgeslacht (of waarvan hij dacht dat ze daar een verband mee hadden) bijeen te houden of (weer) bijeen te brengen om die in een museale setting te tonen en te bewaren. Daarvoor werd vanaf 1901 op diens veronderstelde voorouderlijke grond in Oud-Loosdrecht een tentoonstelling ingericht en vanaf 1907 een museum-kasteel gereconstrueerd, waarvan het hoogst twijfelachtig is of het er überhaupt ooit in die vorm gestaan heeft. In de eerste hoofdstukken toont Bogaard aan hoe de Van Sypesteyns al vanaf de zeventiende eeuw bezig waren hun eigen genealogie vast te stellen, aan te vullen of te creëren. Het is een stil noodlot dat degene die er het verst in ging om de naam van het geslacht in ere te houden en de familie zaken als ‘onvervreemdbaar goed’ bijeen te houden, ongehuwd en kinderloos zou sterven. En het is tekenend voor zijn achtergrond dat hij bij de oprichting van de Van Sypesteyn-Stichting in 1902 liet vastleggen dat niemand met de naam Van Sypesteyn in het bestuur mocht plaatsnemen, behalve afstammelingen van de stichter (maar die waren er niet), om te voorkomen ‘dat de familie zaken in

handen zouden komen van rijk geworden lieden die de naam Sypesteyn dragen en die er naar streven ook door het opkopen van zaken de familie [...] betreffend, zich de schijn te geven iets met die familie gemeen te hebben' (172). De frustratie over het feit dat eerdere, verwoede pogingen om de eigen naam in verband te brengen met het middeleeuwse geslacht Van Sypesteyn faliekant mislukt waren en er dus geen sprake kon zijn van erkende oude adel, spat er vanaf.

Bogaard plaatst in het eerste gedeelte van dit boek het geval Sypesteyn en het ontstaan van de zeven andere genoemde musea steeds in een ruimer historisch kader. Omdat ze dat op wel heel veel plaatsen doet, heeft dit deel van het boek bij herhaling de neiging vanuit de polder bij Sypesteyn weg te lopen naar al te weidse vergezichten van de Europese cultuurgeschiedenis of de ontwikkeling van het museumwezen in het algemeen. Soms levert dat mooie inzichten op, soms is het effect juist ongewild oppervlakkig.

Waar de eerste helft van het boek af en toe wat te zwaar op de hand is, is de toon in de laatste hoofdstukken, geschreven door M. van Vlierden, juist weer erg nuchter. De vergelijking van de acht besproken musea is nuttig en to the point, maar heel beschrijvend. Het analyseniveau komt daardoor niet altijd boven dat van een goed onderzoeksrapport uit. Aangezien het in dit deel ook over heel praktische zaken als conservering, educatie, PR en marketing gaat, missen we hier af en toe het eerdere vergezicht. Een iets krachtiger samenvatting hier en daar van de op zich goed verzamelde en gepresenteerde feiten, zou waarschijnlijk wonderen hebben kunnen doen.

De praktijk van alledag is voor de huismusea natuurlijk wel bepalend voor hun voortbestaan. Alle kampen ze met hoge lasten en lage bezoekersaantallen. Alleen Simon van Gijn en Museum Mesdag slagen erin, dankzij een ingrijpende renovatie of een uitgekiend tentoonstellingsprogramma, substantiële bezoekerscijfers te realiseren. Net als voor zoveel andere musea is de vanzelfsprekendheid van de aantrekkingskracht van dit type museum, met zijn heel specifieke sociaal-historische achtergrond, allang verdwenen. Juist daarom is het goed dat de Mondriaan Stichting, die kunsthistorisch onderzoek in musea wil stimuleren, dit onderzoek heeft willen subsidiëren. Het is te hopen dat nog veel musea van deze mogelijkheid met goed onderbouwde aanvragen gebruik zullen maken.

Frans Grijzenhout

Broeders, P. W. A., *Gijsbert Franco baron von Derfelden van Hinderstein 1783-1857. Leven en werk van eene 'ware specialiteit' in kaart gebracht* (Dissertatie Utrecht 2006, Utrechtse historische cartografische studies 5; 't Goy en Houten: Hes en De Graaf, 2007, cd-rom + 548 blz., €150,-, ISBN 978 90 6194 409 6).

Van de man die in Broeders' boek centraal staat, kunnen wij niet zeggen dat hij met een zilveren lepel in zijn mond geboren is. Veel scheelde het niet. Bij zijn geboorte waren de arrangementen getroffen waardoor de erfenis van de familie De Milan Visconti uiteindelijk aan hem zou toevallen.

De tafelhoudersfamilie De Milan Visconti stapelde vanaf het einde van de zeventiende eeuw rijkdom op rijkdom. Omdat geld niet alleen gelukkig maakt, claimde de familie af te stammen van de adellijke, Italiaanse Visconti's. Met die claim maakten zij zich aanvankelijk een tikkeltje belachelijk omdat die familie eeuwen eerder uitgestorven was. De Utrechtse adel keek dus aanvankelijk met een schuin oog naar de ambitieuze De Milan Visconti's; te *nouveau riche* en te pretentius.

In de loop van de achttiende eeuw, en na de aankoop van vele heerlijkheden, hoorden de gearriveerde tafelhouders er helemaal bij. Zij kwamen in aanmerking voor indrukwekkende titels en ambten: domheer, vroedschap, cameraar. Waarna zich een onoplosbaar probleem aandiende. De laatste telg Gijsbert Franco bleek een verstokt vrijgezel. Bij zijn overlijden in 1781 ging de erfenis naar Jacoba Johanna Guitton die dertig jaar aan het hoofd van zijn huishouding had gestaan. Ruim voordat Jacoba overleed (in 1795) zorgde zij ervoor dat de erfenis met een paar fraaie hinkstapsprongen uiteindelijk bij Broeders' held terechtkwam. Zij arrangeerde in 1778 een huwelijk van een nicht met een uit Estland afkomstige luitenant-kolonel in het Staatse leger, Friedrich Johan von Derfelden. Uit dit huwelijk werd in 1783 Gijsbert Franco geboren, vernoemd naar de twee jaar eerder overleden vrijgezel. Oud-tante Jacoba legde vast dat de ouders het vruchtgebruik zouden krijgen van haar erfenis maar bij hun overlijden zou alles naar Gijsbert Franco gaan. Deze was daarmee van jongsaf verzekerd van een kapitaal ter waarde van zo'n 125.000 gulden.

Von Derfeldens leven kwam in het teken te staan van de geografie en de cartografie. Zijn levenswerk was de *Algemeene Kaart van Nederlandsch Oost-Indië* (schaal 1:2.250.000), een wandkaart in acht bladen die tussen 1841 en 1843 verscheen in een oplage van 1000 exemplaren. De wandkaart ging vergezeld van een boek waarin Von Derfelden de gebruikte bronnen en zijn werkwijze verantwoordde.

Zo'n vijftien jaar werkte Von Derfelden aan zijn kaart. Belangrijke steunpilaren waren de oud gouverneurs-generaal G.A.G.Ph. van der Capellen en J.C. Baud. Dankzij hen had hij toegang tot de koloniale kaartenarchieven in Den Haag en in Batavia en stond hij in contact met marine-officieren die in de Oost leiding gaven aan de hydrografische opnemingen.